

РОЗДІЛ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A INNOVATIVE TOOL FOR HUMAN POTENTIAL DEVELOPMENT

УДК 316.334.23:330.341:658.114

DOI: <https://doi.org/10.32843/infracstruct66-28>

Васильєва О.О.

д.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки
та митної справи

Національний університет
«Запорізька політехніка»

Трохимець О.І.

д.е.н., професор,
професор кафедри
національної економіки, маркетингу
та міжнародних економічних відносин
Класичний приватний університет

Соколов А.В.

к.держ.упр., доцент,
завідувач кафедри економіки
та митної справи
Національний університет
«Запорізька політехніка»

Vasylyeva Olena

National University
«Zaporizhzhia Polytechnic»

Trokhymets Olena

Classic Private University

Sokolov Andriy

National University
«Zaporizhzhia Polytechnic»

Стаття присвячена дослідженню питань щодо становлення та розвитку соціального підприємництва у взаємозв'язку із розвитком людського потенціалу. Проаналізовано основні підходи до визначення соціального підприємства та сутність його характерних ознак. Розкрито відмінності фінансової сторони соціального підприємництва від комерційних організацій. Проведене експертне оцінювання стану розвитку соціального підприємництва у м. Запоріжжі, окреслено проблеми та перспективні напрями діяльності соціальних підприємств. Встановлено, що соціальне підприємництво може стати драйвером економічного зростання в Україні за умови нормативно-правового врегулювання та впровадження ефективних механізмів стимулювання соціальних підприємств, розширення державних програм та ініціатив, спрямованих на його популяризацію й розвиток.

Ключові слова: людський потенціал, соціальні інновації, соціальне підприємництво, соціальний бізнес, соціальне підприємство.

The article is devoted to the study of the formation and development of social entrepreneurship in relation to human development. The main approaches to the definition of social enterprise as a manifestation of social entrepreneurship, the essence of its characteristics and main areas of activity are analyzed. The differences of the financial side of social entrepreneurship from traditional, commercial organizations are revealed. Globalization and active participation of people in the virtual Internet environment have led to the creation of a crowdfunding model of financing the activities of social enterprises. The main potential of this model is the active involvement of the population in financing innovative social projects placed on the crowdfunding platform, attracting foreign and domestic investors. The study of the state of development of social entrepreneurship in Zaporozhye is carried out, the problems and perspective directions of activity of social enterprises are outlined. It is concluded that social entrepreneurship may well become a mass movement in Ukraine. The strength of positive changes for this is a number of prerequisites: the historical heritage of charitable activities; expanding the activities of the non-profit sector and spreading the practice of social responsibility of Ukrainian business; significant creative (inventive) potential of Ukrainian citizens; the tendency of the business environment to adopt foreign experience and implement it considering national peculiarities. Given the successful combination of economic resources and human potential, the spread of social entrepreneurship will: solve many social problems and contradictions, distributing part of the state functions between business entities and local communities; to involve a wide range of sections of the population in entrepreneurial activity, which, as a result, will allow building a new socio-economic structure of society; build a socially oriented economy; increase economic growth. It is established that social entrepreneurship can become a driver of economic growth in Ukraine if it regulates and implements effective mechanisms to stimulate social enterprises, expand government programs and initiatives aimed at its promotion and development.

Key words: human potential, social innovation, social entrepreneurship, social business, social enterprise.

Постановка проблеми. Сучасна глобалізація світової економіки, курс на сталий розвиток суспільства з людиноцентристською орієнтацією обумовлюють пріоритетність формування та розвитку людського потенціалу нової якості. Соціалізація та гуманізації економіки передбачає створення сприятливих умов для життєдіяльності, соціальну переорієнтацію виробництва, зростання ролі соціальної сфери. Людський потенціал виступає не тільки пріоритетним ресурсом виробництва, епіцентром розвитку, а й основним джерелом інновацій. Розвиток людського потенціалу забезпечує соціально орієнтований прогрес, в якому вирішення гострих суспільних проблем та упередження їх негативних наслідків

супроводжують соціальні інновації, що впливають на підвищення якості життя та працевлаштування вразливих категорій населення, розвиток сільських та міських територій, вирішення екологічних проблем, зниження нерівності і досягнення соціальної справедливості та ін., загалом сприяючи сталому розвитку країн та регіонів [1, с. 139]. Ефективним інструментом соціальних інновацій, спрямованих на сталий розвиток громад та вирішення проблем соціальної нерівності, бідності, безробіття, голоду, соціальної та екологічної безпеки, є соціальне підприємництво. Незважаючи на значну кількість досліджень щодо соціальних інновацій, соціальне підприємництво є видом підприємницької діяльності, що постійно

модернізується у відповідь на нові соціальні виклики суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження теоретичних та прикладних аспектів соціальних інновацій та соціального підприємництва висвітлені в класичній економічній літературі, зокрема, у працях: П. Друкера, Й. Шумпетера, П. Корнеліуса, І. Марті, Дж. Мейра, А. Сміта, М. Юнуса, М. Янга та інших. Вивченню проблем становлення та розвитку соціального підприємництва в Україні присвячені наукові праці І. Білої, Н. Добрової, О. Кіреєвої, В. Кифяка, А. Комісаренко, Т. Лункіної, А. Любич, О. Овсянюк-Бердадіної, Д. Поповича, О. Харун, Л. Шергіної. Феномен соціального підприємництва останнім часом стрімко набуває своєї актуальності, з'являються нові форми соціально спрямованої підприємницької діяльності, водночас залишаються недостатньо вивченими напрями розвитку соціального підприємництва, його можливості та особливості впливу на рівень людського потенціалу.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення теоретико-методологічних та прикладних аспектів функціонування соціального підприємництва та його ролі у розвитку людського потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Високий рівень розвитку людського потенціалу характерний для країн з високим ступенем розвитку економіки. Несприятливі соціально-економічні умови, відсутність коштів для реалізації людських ресурсів, ресурсів знань, охорони здоров'я, соціального забезпечення, що мають місце останнім часом в Україні, нейтралізують вплив людського потенціалу на економічне зростання [2, с. 12]. Соціальне підприємство, що спрямоване на використання різноманітних інновацій у соціальному середовищі, нових методик, залучає різні групи населення, підвищує зайнятість, тим самим сприяє зміцненню соціально-економічних відносин, формуванню та розвитку людського потенціалу. З одного боку, людський потенціал виступає об'єктом соціального підприємства, а з іншого – соціальна, інноваційна та підприємницька діяльність притаманні певному рівню розвитку людського потенціалу. В. Кифяк та Л. Малиш [3, с. 276], характеризуючи категорію соціального підприємства, наводять його основні ознаки:

- процес створення економічної чи соціальної цінності, які є суспільно корисними;
- відповідає постулатам сталого розвитку, тобто ведення підприємницької діяльності, яка «підключається» про майбутні покоління;
- базою соціального підприємства є соціальна відповідальність, яка передбачає усвідомлення ролі економічного суб'єкта в розвитку суспільних відносин;

- поєднання економічної та соціальної спрямованості підприємництва стимулює формування інноваційних підходів у технічній, організаційній і комерційних сферах діяльності;

- поєднання економічної та соціальної складової у процесі підприємницької діяльності приводить до отримання синергетичного ефекту – створення позитивної репутації та отримання додаткових як економічних, так і інших вигод;

- соціальне підприємство покращує механізм ведення підприємницької діяльності в усіх сферах: плануванні, фінансуванні, маркетингу та виробництві продукції.

До найважливіших ознак формування, розвитку та постійного відтворення соціального підприємства можна віднести наступні:

- соціальна спрямованість, діяльність, яка передбачає досягнення не економічної мети, а соціальної [4, с. 13];

- стратегічною метою його функціонування є задоволення соціальної потреби чи вирішення соціальної проблеми;

- діяльність соціального підприємства характеризується фінансовою стійкістю. Це має на увазі, що основна частина доходу отримується за рахунок продажу товарів чи послуг, тобто. здійснення підприємницької діяльності, а не додаткових субсидій з боку суб'єктів господарювання;

- основою соціального підприємства є інноваційність: пропонується якісно новий продукт (послуга) чи якісно нова модель його надання.

Соціальне підприємство є комплексною категорією. Як прояв соціального підприємства виокремлюють соціальне підприємство, до визначення якого використовують різні підходи (табл. 1).

Соціальні підприємства залучають ресурси, які не задіяні в традиційному комерційному підприємстві, потенційним соціальним підприємцям варто розглянути такі категорії людських ресурсів, як люди з обмеженими можливостями, біженці або внутрішньо переміщені особи, люди похилого віку, люди, що вийшли з місць позбавлення волі, ВІЛ-позитивні люди, багатодітні мами та ін. Часто такі люди мають достатньо високу або спе-цифічну кваліфікацію, знання, вміння та навички, однак їх формальні характеристики відлякують класичних підприємців від їх працевлаштування через існування низки стійких стереотипів [5, с. 131].

Відповідно до існуючих підходів можна визначити основні характерні ознаки соціального підприємства (табл. 2).

Фінансова сторона соціального підприємства має низку відмінностей від традиційних, комерційних організацій:

- соціальні підприємства прагнуть використати інформаційні сили, щоб впливати на сегмент суспільства чи суспільство загалом, а чи не якийсь

Таблиця 1

Основні підходи до визначення соціального підприємства

Наукові школи	Характеристика
Школа соціально орієнтованого бізнесу	Визначає соціальне підприємство як бізнес-організацію, яка здійснює виробництво та реалізацію товарів, робіт, послуг з метою задоволення соціальних потреб. Такий підхід вважається найбільш широким для визначення поняття соціального підприємства
Школа «заробленого доходу»	Визначає соціальне підприємство як неприбуткову організацію, в структурі джерел фінансування якої збільшується частка самофінансування.
Школа соціальних інновацій.	Визначення поняття соціального підприємства схоже на визначення соціального підприємництва при інноваційному підході. Тому соціальним підприємством вважається організація, яка орієнтована на впровадження інновацій у соціальній сфері
EMES-підхід	Соціальне підприємство – організація, що залучає кошти із зовнішніх джерел для здійснення неприбуткової діяльності (гранти, пожертви тощо) і відповідає 9 визначеним критеріям, які поділені на такі групи: економічні та підприємницькі; соціальні та колективного управління

Джерело: складено авторами за даними [4]

Таблиця 2

Ознаки соціального підприємства

Ознака	Сутність
Пріоритетність соціальної мети	діяльність соціального підприємства, перш за все, спрямована на вирішення поставлених соціальних проблем, але при цьому бізнес-мета має також важливе значення, оскільки забезпечує ресурсами досягнення соціальної мети
Соціальна місія	надання робочих місць соціально вразливим категоріям населення (учасники бойових дій, внутрішньо переміщені особи, інваліди)
Періодична публічна звітність та прозорість діяльності	соціальні підприємства періодично та публічно звітують про результати своєї діяльності
Реінвестування прибутків від діяльності	для розвитку соціального підприємства та на досягнення соціальної мети: прибуток підприємства спрямовується на підтримання його статутної діяльності та фінансування заходів і послуг для соціально вразливих категорій населення
Фінансова самостійність	соціальне підприємство не залежить від фінансування своєї діяльності різноманітними благодійними організаціями чи державою
Причетність	участь у процесі творення інновацій, адаптації та навчання
Масштабованість і тиражованість	передбачає збільшення масштабу діяльності соціального підприємства і розповсюдження досвіду (моделі) з метою збільшення соціального впливу
Підприємницький підхід	соціальне підприємство очолює соціальний підприємець – людина, яка здатна розпізнавати ризики, акумулює кошти, шукає та приймає інноваційні рішення, але усвідомлює соціальну відповідальність своєї діяльності тощо.

Джерело: складено авторами

дискретний набір споживачів. Іншими словами, одержувачі продукту соціального підприємництва не обов'язково платять за нього безпосередньо;

– попит на ринку соціального капіталу найчастіше створюється самими соціальними підприємцями, яким, знову ж таки, потрібен капітал, щоб перейти від стартового рівня до наступного. Нестача засобів при реалізації старт-апу (бізнес проекту) загрожує серйозними наслідками;

– залучення капіталу для колективної діяльності завжди складний процес, оскільки соціальне підприємство не завжди може користуватися вигодами, пов'язаними з цим видом діяльності. Іншими словами, підприємство може займатися певними групами населення, бюджетні асигнування для яких дуже обмежені.

Соціальне підприємництво не завжди спрямоване на впровадження та розвиток соціальних інновацій. Але ці явища мають одну загальну тенденцію – вони прагнуть покращити існуючі умови у суспільстві, тобто соціальні інновації та соціальне підприємництво мають спільну мету, а значить можуть діяти одночасно. Отже, фінансування соціального підприємництва підвищуватиме тенденцію розвитку соціальних інновацій. Оскільки при отриманні мінімальної кількості прибутку, соціальному підприємству досить важко існувати, воно часто користується підтримкою державних чи місцевих органів влади. Таким чином, існує дві основні форми фінансування подібних підприємств – державна та приватна.

До державного фінансування можна віднести будь-які дотації, субсидії, гранти, податкові пільги та послаблення, тобто всі бюджетні виплати чи «знижки». Некомерційні організації, які не отримують прибуток, мають практично нульове оподаткування, оскільки діють лише на благо суспільства.

Підприємці, які отримують прибуток, або великі фірми, на базі яких створені соціально орієнтовані підрозділи, отримують прибуток, але частина його обов'язково йде на проведення згаданих заходів. Такі підприємства залучають кошти інвесторів різного виду: приватних, корпоративних, можливо навіть залучення капіталу через акції, та багато іншого.

Використовуючи досвід міжнародних соціальних організацій, можна виділити кілька ключових моментів. Міжнародна практика показує тісний взаємозв'язок соціального підприємництва та благодійного руху. Велика кількість соціально-спрямованих установ є в той же час і благодійними, або ж спосіб отримання їх доходу базується на благодійних пожертвуваннях чи майні. Динамічний розвиток соціально-економічних відносин та активної участі людей у віртуальному Інтернет-середовищі обумовили поширення «краудфандингу» (crowdfunding: crowd – «натовп», funding – «фінансування»). Основним потенціалом краудфандингової моделі в рамках національної економіки є активне залучення до інноваційних соціальних проєктів, розміщених на краудфандинговій платформі, як населення так іноземних та внутрішніх інвесторів [6, с. 129].

Значна частина соціальним проблем сьогодні вирішуються завдяки активній праці волонтерів. Сьогодні в Україні, працю волонтерів починають цінувати та поважати, однак, поки що волонтерство не знайшло широкого поширення саме у соціальному підприємстві. Волонтерська діяльність, звичайно, пов'язана із соціальним середовищем, але більше нагадує благодійність.

Соціальне підприємництво ще недостатньо розвинене, в Україні цей напрям став актуальним лише останніми роками, оскільки тільки зараз держава почала проводити активну політику щодо його регулювання. Активна підтримка, що проводиться в галузі соціального підприємництва, доводить його актуальність та значущість на сьогоднішній день. Передбачається, що до 2025 року цей напрям зросте у 2–3 рази, завдяки залученню приватних та державних інвестицій.

Стандартами соціального підприємництва є: соціальна діяльність, спрямована на вирішення або полегшення соціальних проблем; самодостатність та фінансова стабільність означають незалежність ззовні; інноваційність - нові шляхи вирішення соціальних проблем; тиражованість - збільшення масштабів діяльності. Благодійність залежить від донорів соціального підприємництва.

Соціальне підприємство може мати статус неприбуткового, оскільки воно створене не для отримання прибутку чи державних преференцій. Соціальне підприємство може охоплювати різні види бізнесу. Відповідно, різні підприємства можуть розглядати розвиток соціального підприємства:

- підприємства, які використовують соціальні або суспільні цілі, що становлять загальний інтерес, як причину своєї діяльності (зазвичай у формі соціальних інновацій високого рівня);

- підприємства, які реінвестують прибуток для досягнення соціальних цілей;

- компанії із соціальною місією (застосування принципів демократичної діяльності та орієнтація на соціальну справедливість) [7].

Отже, соціальне підприємство – це також бізнес, його головне призначення – не отримання прибутку, а вирішення соціальних проблем суспільства (подолання бідності, захист прав людини, працевлаштування та підтримка соціально незахищених верств населення тощо) за рахунок доходів або частини розподілу доходів на соціальні цілі. Оскільки в українському законодавстві немає визначення соціального підприємства чи підприємства, соціальне підприємство діє відповідно до законодавства, яке регулює традиційні комерційні підприємства.

Розвиток соціального підприємства вигідний економіці кожної країни, оскільки дає можливість зменшити частку державних видатків, спрямованих на вирішення соціально незахищених верств населення, їх зайнятості та проблем соціальної адаптації.

Соціальне підприємство продовжує активно розвиватись у європейських країнах. Європейська комісія визначила чотири основні сфери діяльності соціальних підприємств [7]:

- трудова інтеграція – навчання та інтеграція інвалідів та безробітних;

- соціальні послуги – послуги по догляду за дитиною, послуги для людей похилого віку або допомога малозабезпеченим людям;

- місцевий розвиток територій у бідних районах – соціальні підприємства у віддалених сільських районах;

- інше – охорона довкілля, спорт, мистецтво, охорона культурно-історичних об'єктів, дослідження та інновації, захист прав споживачів.

За даними Європейської комісії, сьогодні у Європі існує 2 мільйони соціальних підприємств із понад 11 мільйонами працівників. Основною організаційно-правовою формою соціальних підприємств у європейських країнах є кооперативи (в Португалії – «Кооперативи соціальної солідарності», у Франції – «Соціальні кооперативи колективної власності», в Італії – «Соціальні кооперативи», в Іспанії – «Кооперативи соціаль-

них ініціатив» і т. д.) або компанії (наприклад, у Великобританії «Компанії, орієнтовані на громади», у Бельгії «Компанії соціального призначення») [8].

В Україні не існує окремого нормативного законопроекту, який би регулював соціальне підприємництво, хоча у 2013 році Верховна Рада запропонувала законопроект «Про соціальні підприємства», який дає таке визначення соціальних підприємств: «суб'єкт господарювання, утворений юридичними та/або фізичними особами, пріоритетом діяльності якого є досягнення соціальних результатів, зокрема у сфері охорони здоров'я, освіти, науки, культури, навколишнього середовища, надання соціальних послуг і підтримки соціально уразливих груп населення (безробітних, малозабезпечених, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та інших визначених законодавством осіб)» [9]. Законопроект встановлює основні вимоги та стандарти до соціальних підприємств, чітко описує алгоритми отримання відповідного статусу, проте він так і не був прийнятий. Основна складність полягає в тому, що законодавці стурбовані ризиками, пов'язаними із запровадженням відповідних податкових пільг для соціальних підприємств. В Україні досі немає офіційного документа, який би визначав визначення поняття «соціальне підприємництво», чіткої законодавчої бази та чітких норм для визначення та регулювання соціального підприємництва. Відсутність законодавчої бази негативно вплинула на розвиток соціального підприємництва, оскільки без правових стандартів та вимог соціальні підприємці не мають можливості отримати державну підтримку.

Незважаючи на відсутність законодавства, українське соціальне підприємництво розвивається і позитивно впливає на соціальну згуртованість, має значний потенціал для ефективного подолання соціальних проблем. Сучасний виклик українському суспільству, а саме військові дії з боку Російської Федерації та проблема внутрішньо переміщених осіб створила більше підстав для посилення соціальних ініціатив. Соціальне підприємництво може бути ефективним способом допомоги знедоленим групам суспільства. На відміну від звичайних благодійних організацій, соціальні підприємства – це стабільні бізнес-механізми, які більшою мірою впливають на існуючі проблеми та дозволяють ефективніше розподіляти фінансові ресурси. Соціальне підприємництво є основою економіки та соціального добробуту країни, допомагає країні вирішувати ряд проблем, тому соціальне підприємництво називають еволюцією бізнесу.

Аналізуючи динаміку створених соціальних підприємств, простежується тенденція зростання їх кількості у важкі часи для нашої країни: (Помаранчева революція 2004 року, Революція

Гідності 2013 року, військові події на сході України у 2014 році, збройна агресія РФ проти України у 2022 році). Це пов'язане з погіршенням умов життя населення, зростанням кількості соціально вразливих груп населення, які стали внутрішньо переміщеними особами, отримали поранення, позбавлені житла та продуктів харчування. Ці проблеми сьогодні оперативні вирішуються завдяки об'єднанню зусиль соціального бізнесу. Значна кількість українських соціальних підприємств створена протягом останніх трьох років (48%), а в 56% таких підприємств офіційно працевлаштовано не більше 5 осіб, що свідчить про значні перспективи соціального підприємництва в Україні [10, с. 9].

Соціальні підприємства в Україні свою діяльність зосереджують в різних сферах, найбільш популярними з них є: надання трудової, юридичної та соціальної реабілітації (18) та вирощування та збут сільськогосподарської продукції (15). Ці послуги надають Українське товариство сліпих, Українське товариство глухих, Всеукраїнська організація інвалідів тощо.

Основним видом діяльності є реабілітація осіб з інвалідністю, а, крім того, вони займаються виготовленням різноманітної продукції (електротехнічна вироби, побутові вироби, торгівельне обладнання, комплектуючі матеріали тощо). Також сферою діяльності цих підприємств є працевлаштування осіб, які опинились у складних життєвих обставинах, організація благодійних крамниць (наприклад, магазин «Даруй добро» у Запоріжжі), виготовлення виробів ручної роботи та ін. Важливим чинником, який потребує вирішення, є недовіра до соціальних підприємств з боку населення, що пов'язане із існуванням стереотипів «безкоштовне – не завжди якісне». Внаслідок цього існує зневіра громадян у соціальні ініціативи, у можливості змінити життя суспільства на краще.

Для того, щоб краще уявити собі поточну практику та потенціал соціального підприємництва у Запоріжжя, звернемося до результатів анкетування, проведеного серед представників бізнес-спільноти та працівників соціальної сфери міста Запоріжжя. Загальна кількість опитаних становила 104 особи, з них зайнятих у бізнесі – 76%, у соціальній сфері – 24%, які працюють у наступних сферах: торгівля, надання послуг харчування, освіта, рекламна діяльність, будівництво, сільське господарство та туризм. Більше половини всіх опитаних (68%) є власниками компаній або менеджерами вищої ланки.

За результатами дослідження було виявлено, що понад 50% респондентів знайоме поняття «Соціальне підприємництво» (рис. 2).

Трохи більше 37% респондентів не знають, що таке соціальне підприємництво, але мають бажання докладніше дізнатися про цей вид підприємницької діяльності і лише 6% респондентів

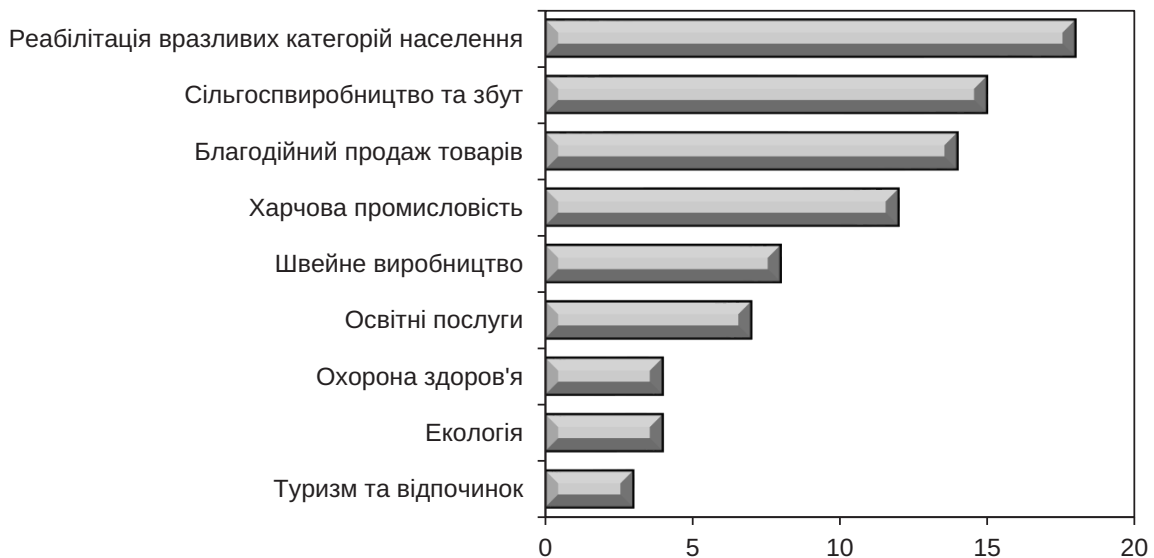

Рис. 1. Основні напрями діяльності соціальних підприємств в Україні

Джерело: побудовано на основі [11]

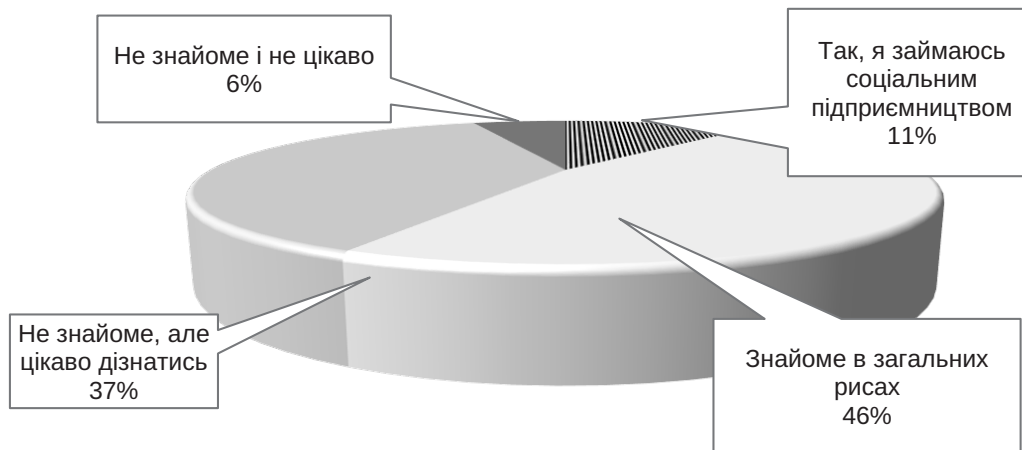

Рис. 2. Показники причетності до соціального підприємництва

не зацікавлені в отриманні відомостей про розвиток соціального підприємництва. Проте слід зазначити, що 11% опитаних відповіли, що є соціальними підприємцями.

Респондентам було запропоновано дати відповідь на питання «У Запоріжжі існує соціальне підприємництво?» і дати свою оцінку ступеню його розвитку. Майже третина учасників опитування (31%) погодилися з думкою, що у Запорізькій області існує соціальне підприємництво, 27% респондентів дали оцінку як «середній рівень розвитку» (рис. 3, 4). Більше ніж у 59% респондентів це питання викликало труднощі, 39% респондентів дали незадовільну оцінку розвитку соціального підприємництва у Запорізькій області (рис. 3, 4).

Однак, можна припустити, що відповіді на ці питання мають суб'єктивний характер, оскільки майже 60% працівників соціальної сфери, що брали участь в опитуванні, відповіли, що у Запоріжжі існує соціальне підприємництво. Цей

факт пояснюється тим, що дані респонденти безпосередньо зайняті у соціальній сфері, а представники підприємницького співтовариства малоінформовані щодо розвитку соціального підприємництва. Респонденти окреслили проблеми, що виникають перед соціальними підприємцями (рис. 5). Виділено проблемні питання, пов'язані з пошуком фінансових ресурсів, зниженням податкових та орендних ставок, а також проведенням навчальних та інформаційно-консультаційних послуг, тим самим створюючи середовище для розвитку соціального підприємництва.

Респонденти виділили напрями розвитку соціального підприємництва (рис. 6), у вдосконаленні цих напрямків роботи готові брати участь майже половина опитаних респондентів і лише 35,5% респондентів не виявили бажання участі у розвитку соціального підприємництва на території Запоріжжя.

Всі респонденти впевнені, що соціальне підприємництво необхідно розвивати у сферах

Чи існує у Запоріжжі соціальне підприємництво?

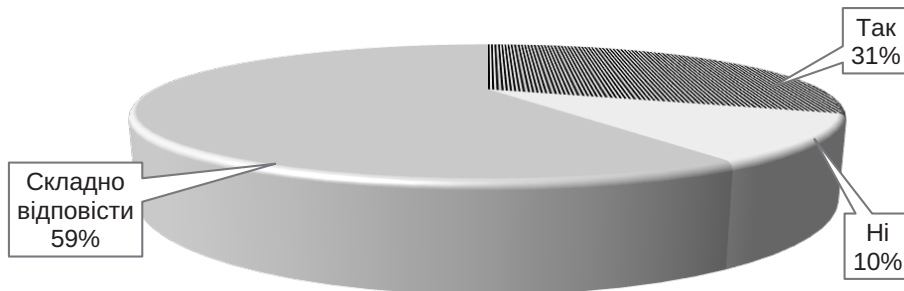

Рис. 3. Показники інформованості щодо соціального підприємництва

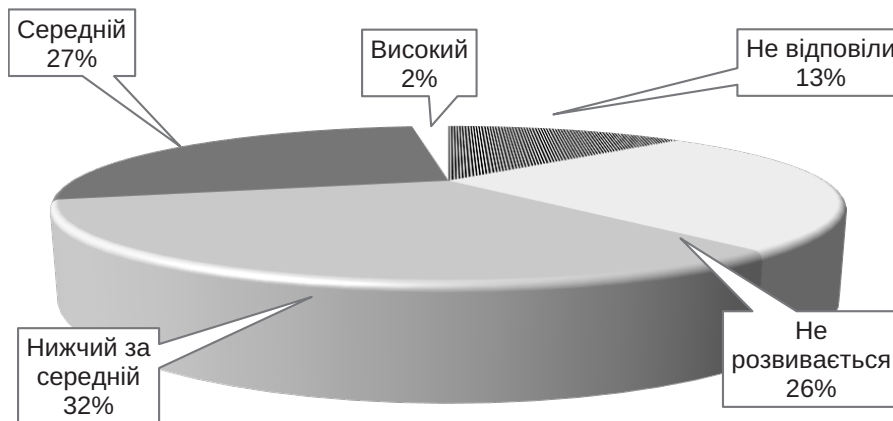

Рис. 4. Рівень розвитку соціального підприємництва у Запоріжжі

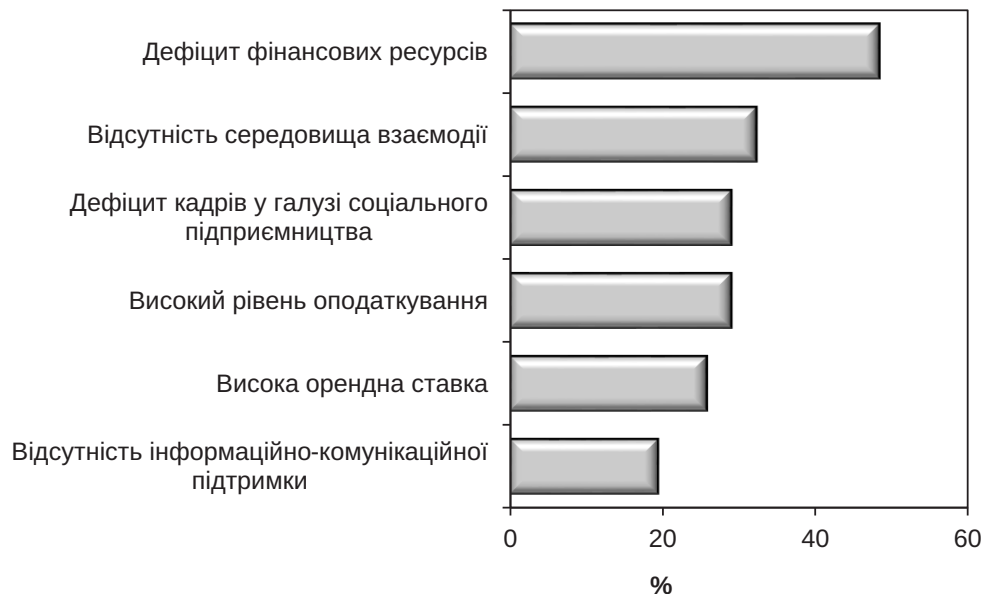

Рис. 5. Проблеми, що виникають перед соціальними підприємцями

дошкільної та шкільної освіти, у охороні здоров'я, у працевлаштуванні осіб з обмеженими можливостями, у роботі з людьми похилого віку та особами, що опинилися у складних життєвих обставинах.

Понад 70% респондентів готові стати соціальними підприємцями та реалізувати свій соціальний проєкт, попередньо пройшовши навчання у Школі соціального підприємництва. Соціальним

підприємством готові займатися 2/3 респондентів, що брали участь в опитуванні, але для цього необхідно провести інформаційну кампанію, виявити соціальні проблеми та на їх основі розробити ефективну освітню програму, в результаті якої кожен бажаючий зможе організувати успішну підприємницьку діяльність у соціальній сфері.

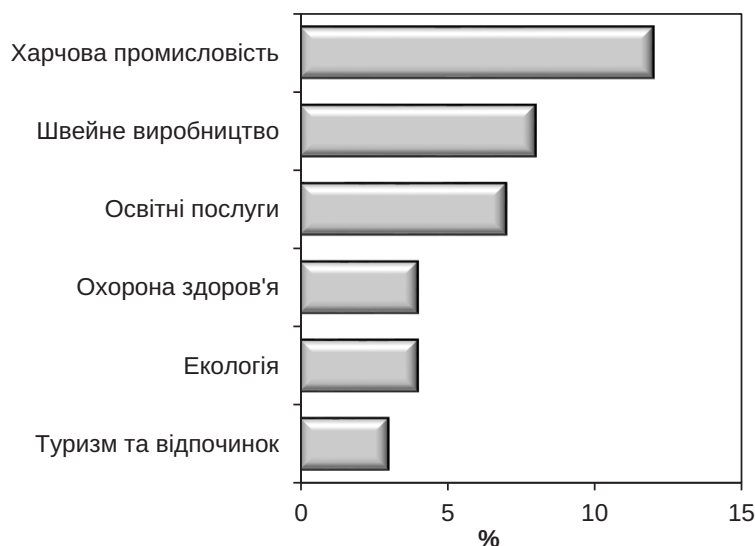

Рис. 6. Напрями розвитку соціального підприємництва

За твердженням експертів, в Україні соціальне підприємництво цілком може стати масовим рухом, силою позитивних змін для цього є ряд передумов: історична спадщина благодійної діяльності; розширення діяльності некомерційного сектора та поширення практики соціальної відповідальності українського бізнесу; значний творчий (винахідницький) потенціал українських громадян; схильність бізнес-середовища переймати зарубіжний досвід і впроваджувати його з урахуванням національних особливостей.

За умови успішного поєднання економічних ресурсів та людського потенціалу поширення практики соціального підприємництва дозволить: вирішити багато соціальних проблем та суперечностей, розподіляючи частину державних функцій між суб'єктами підприємницької діяльності та місцевими спільнотами; залучити до підприємницької діяльності широке коло верств населення, що, в результаті, дозволить вибудувати нову соціально-економічну структуру суспільства; побудувати соціально-орієнтовану економіку; збільшити темпи економічного зростання.

Висновки з проведеного дослідження.

Соціальне підприємництво досить актуальне для української економіки через наявність значної кількості проблем: постійне зростання диференціації суспільства, соціальної напруги, екологічних проблем та ін. Все вищесказане свідчить про значні переваги соціального підприємництва, про його можливість стати драйвером економічного зростання в Україні за умови нормативно-правового врегулювання та впровадження ефективних механізмів стимулювання соціальних підприємств, розширення державних програм та ініціатив, спрямованих на популяризацію й розвиток соціального підприємництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильєва О. О. Соціальні інновації у формуванні людського капіталу. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 65. С. 138–143.
2. Никифоренко В. Г. Формування і розвиток людського потенціалу регіону: сутність, сучасні тенденції та методи оцінювання : монографія. Одеський нац. економічний унів-тет Одеса : VOI COIY «Атлант», 2018. 103 с.
3. Кифяк В. І., Малиш Л. Б. Соціальне підприємництво: проблеми та перспективи. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 275–280.
4. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін : посіб. / Свинчук А. А., Корнецький А. О., Гончарова М. А. та ін. Київ : ВІ ЕН ЕЙ, 2017. 188 с.
5. Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Крисько Ж. Л. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем: передумови становлення та активізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6. Ч. 2. С. 129–132.
6. Трохимець О. І. Діджитал інновації у фінансовому секторі в контексті розвитку екосистем національних економік: інвестиційні платформи. *Фінанси: теорія і практика*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Київ : Національний авіаційний університет, 2021. С. 127–129.
7. Соціальне підприємництво як інструмент вирішення соціальних проблем. Соціальне підприємництво в Україні : офіційний сайт. URL: <http://www.socialbusiness.in.ua> (дата звернення: 12.04.2022).
8. Смаглий К. Чи потрібен Україні закон про соціальне підприємництво? URL: <http://socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/135-chy-potriben-ukraini-zakonpro-sotsialne-pidpriemnytstvo> (дата звернення: 12.04.2022).
9. Про соціальні підприємства : проєкт Закону України від 11.03.2013 № 2508. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG1XO00A.html (дата звернення: 25.04.2022).

10. Практичний аналіз розвитку соціального підприємництва. Координатор проєктів ОБСЄ в Україні. Київ. 2020. 56 с.

11. Банк проблем та моделей соціальних підприємств для їх вирішення. Аналітичний звіт. 2019. URL: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/bank-problem-ta-modeley-sotsial-nykh-pidpriemstv-dlia-ikh-vyrishennia-analitychnyy-zvit/ (дата звернення: 27.03.2022).

REFERENCES:

1. Vasylyeva O. (2022) Sotsialni innovatsii u formuvanni liudskoho kapitalu [Social innovations in the human capital formation]. *Infrastruktura rynku*, no. 65, pp. 138–143. (in Ukrainian)

2. Nykyforenko V. H. (2018) Formuvannia i rozvytok liudskoho potentsialu rehionu: sutnist, suchasni tendentsii ta metody otsiniuvannia [Formation and development of human potential of the region: essence, current trends and evaluation methods]. Odeskyi nats. ekonomichnyi univ-tet Odesa: VOI SOIU «Atlant». 103 p. (in Ukrainian)

3. Kyfiak V. I., Malyshev L. B. (2020) Sotsialne pidpriemnytstvo: problemy ta perspektyvy [Social entrepreneurship: problems and prospects]. *Biznes Inform*, no. 5, pp. 275–280. (in Ukrainian)

4. Svychnuk A. A., Kornetskyi A. O., Honcharova M. A. ta in. (2017) Sotsialne pidpriemnytstvo: vid idei do suspilnykh zmin [Social entrepreneurship: from idea to social change: a guide]. Kyiv: VI EN EI, 188 p. (in Ukrainian)

5. Ovsianiuk-Berdadina O.иF., Krysko Zh. L. (2016) Sotsialne pidpriemnytstvo yak innovatsiinyi instrument vyrishennia suspilnykh problem: peredumovy stanovlenia ta aktyvizatsii [Social entrepreneurship as an innovative tool for solving social problems: prerequisites for formation and activation]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu*, vol. 6, no. 2, pp. 129–132. (in Ukrainian)

6. Trokhymets O. I. (2021) Didzhytal innovatsii u finansovomu sektori v konteksti rozvytku ekosystem natsionalnykh ekonomik: investytsiini platform [Digital innovations in the financial sector in the context of ecosystem development of national economies: investment platforms]. Proceedings of the *Finansy: teoriia i praktyka: materialy KhII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii* (Ukraine, Kyiv, December 17, 2021), Kyiv: Natsionalnyi aviatsiinyi universytet. pp. 127–129. (in Ukrainian)

7. Sotsialne pidpriemnytstvo yak instrument vyrishennia sotsialnykh problem. Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini: ofitsiinyi sait [Social entrepreneurship as a tool for solving social problems. Social entrepreneurship in Ukraine: official site]. URL: <http://www.socialbusiness.in.ua> (accessed 12 April 2022). (in Ukrainian)

8. Smahlii K. Chy potriben Ukraïni zakon pro sotsialne pidpriemnytstvo? [Does Ukraine need a law on social entrepreneurship?] URL: <http://socialbusiness.in.ua/index.php/novyiny/v-ukraini/135-chy-potriben-ukraini-zakonpro-sotsialne-pidpriemnytstvo> (accessed 12 April 2022). (in Ukrainian)

9. Pro sotsialni pidpriemstva: proiekt Zakonu Ukrainy vid 11.03.2013 # 2508 [On social enterprises: draft Law of Ukraine of 11.03.2013 № 2508]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG1XO00A.html (accessed 25 April 2022). (in Ukrainian)

10. Praktychnyi analiz rozvytku sotsialnogo pidpriemnytstva [Practical analysis of the development of social entrepreneurship] (2020). Koordynator proektiv OBSle v Ukraini. Kyiv. 56 p. (in Ukrainian)

11. Bank problem ta modelei sotsialnykh pidpriemstv dlia yikh vyrishennia. Analitychnyi zvit [Bank of problems and models of social enterprises for their solution. Analytical report] (2019). URL: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/bank-problem-ta-modeley-sotsial-nykh-pidpriemstv-dlia-ikh-vyrishennia-analitychnyy-zvit/ (accessed 27 March 2022). (in Ukrainian)